Een historische waterscheiding

Column René Cuperus

Columns - 2 november 2016 - Auteur: René Cuperus

Af en toe zou ik willen dat ik nog genoeg haar had om een jonge hipster te kunnen zijn. Eentje met een knotje die zich alleen maar opwindt over het klimaatprobleem, de opwarming van de aarde. Helaas zijn mijn haargrens en antenne anders afgesteld. Meer dan over het meteorologisch klimaat, maak ik me druk over het maatschappelijk klimaat. Sociologie boven klimatologie.

Dat komt door een simpele stelregel die ik hanteer, en die heeft te maken met de geschiedenisles van Europa. Ik ben optimistisch als de maatschappelijke ontwikkelingen zich van de gruwelen van de 20ste eeuw af bewegen, maar pessimistisch als onze wereld zich weer naar de gruwelen van de 20ste eeuw toe beweegt. Denk bij gruwelen aan: wereldoorlogen, Goelag en Holocaust, racisme/antisemitisme, grote sociale ongelijkheid.

Lange tijd was er alle reden heel optimistisch te zijn. Decennialang had zich, tenminste in West-Europa, een naoorlogse *nie wieder*-consensus gevormd rondom liberale rechtsstaat, sociale markteconomie en verzorgingsstaat. Maar ergens in de laatste decennia is daar wat scheef gelopen. Sleutelbegrippen: globalisering, neoliberalisme, rechtspopulisme, verzaking door het politieke midden.

Het is als bij een waterscheiding in de geografie, de grenslijn tussen twee stroomgebieden, waarbij alle rivieren aan de ene kant van de demarcatie naar een bepaalde zee of oceaan lopen, en aan de andere kant naar een andere zee of oceaan. In de afgelopen jaren zijn we aan de verkeerde kant van de historische waterscheiding terechtgekomen. De opdracht is de wereld weer naar de andere kant te duwen.

Dat dat hard nodig is, maakte een boekhandel in Berlijn mij duidelijk. Ik liep daar vorige week toevallig langs. Een boekhandel nota bene op tien meter afstand van het Willy Brandt Haus, het hoofdkwartier van de Duitse SPD, waarvan de naamgever, oud-bondskanselier Willy Brandt, met zijn knieval in het getto van Warschau en zijn *Ostpolitik*, juist een van de dragers van het naoorlogse optimisme was.

Mijn mond viel open toen ik de uitgestalde boeken in de etalage zag. Ik heb er

foto's van genomen met mijn mobiele telefoon. Voor de leesbaarheid geef ik de titels van de boeken even in het Nederlands weer. Welke boektitels trof ik daar aan? Hou u vast: 'Gevaarlijke Burgers. Nieuw-Rechts grijpt naar het midden'; 'Het losgeslagen Midden. Autoritaire en rechts-extreme opvattingen in Duitsland'; 'Rechtsextremisme van het midden: een sociaal-psychologische diagnose van de huidige tijd'; 'Brandgevaarlijk. Hoe het Zwijgen van het Midden de Rechtsen sterk maakt. Ervaringen van een teruggetreden dorpsburgemeester'; 'De geradicaliseerde samenleving. Over de logica van het fanatisme'; 'Einde van de democratie'; 'Sociale Kilte. Terugkeer naar de wolfsroedel?' En zo gaat het maar door.

Uit de etalage van die Berlijnse kwaliteitsboekhandel rijst een zwartgeblakerd beeld op. Als je op die boeken moet afgaan, dan is het politieke en maatschappelijke midden van Duitsland (opnieuw) bezig ten prooi te vallen aan rechts-extremisme. *Mind you*. Dan hebben we het over Duitsland, waar de schuldbeladenheid van dit thema een factor 100 groter is dan in de Europese buurlanden. Een land bovendien waar de dijkdoorbraak van het rechtspopulisme via Pegida en AfD nog maar net begonnen is, vergeleken met landen als Oostenrijk of Frankrijk.

De diagnose die die etalage oproept, lijkt me een paar tikkeltjes te zwartgallig, alsof Weimar Republiek 2.0 om de hoek zou staan. Maar goed, laten we de zwartwit-media-uitvergroting en de commerciële uitgevershysterie van titels en achterflappen ervan aftrekken, dan nog blijft er een alarmerend beeld over. Er zit in onze hedendaagse samenleving een uiterst riskante onderstroom, die tot diep in het midden doordringt.

De kernvraag is: hoe wijs wordt er politiek bedreven in dit brandgevaarlijke maatschappelijk klimaat? Ik vrees niet zo wijs. Nog altijd wordt het populisme slecht begrepen en slecht bestreden. Er wordt door de gevestigden veel lippendienst aan het populisme bewezen, maar ik zie weinig leiderschap noch intelligente aanpassing. Neem het doorduwen van het CETA-handelsakkoord. Dat is de totaal verkeerd gerichte actie. Door-globaliseren voor multinationals, daar waar juist vertrouwensherstel binnen nationale democratieën geboden is.

Wie andere boektitels in die etalage van de Berlijnse boekwinkel wil hebben, zal uit andere vaatjes moeten tappen.

Deze column verscheen eerder deze week in De Volkskrant

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/18716/een-historische-waterscheiding